

Ajalooline tagasivaade museaali numbri kujunemisele:

Museaali nummerdamine,

Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1, 1911, Tartu, lk 13.

Käsitledes esemete kogumist, rõhutatakse vajadust nummerdada ja sildistada esemed kohe kogumise käigus:

„Märkus: Tähendused - asja number, nimi kirjutada paberitüki peale ja kohe korjamise ajal asja külge panema. Täielikud seletused ja kirjeldused korjamisraamatusse. Maas seest leitud asjadel täpselt kust saadud, kuidas saadud. Näiteks kartulipõllult maad kündes ja kas seal veel mingeid luid konte ja muud sellist leiti.“

Algselt sai iga ese endale eraldi numbri. (Näiteks võib praegugi leida MuS infosüsteemist ERM eseme, mis kannab numbrit ERM 20000 <https://www.muis.ee/museaalview/683098>

Kui esemeid kogunes rohkem, sai selgeks, et sellisel viisil ei saa neid hallata. Esmes grupeeriti vastavalt teemale. Näiteks Kultuuriloolised esemed said tähiseks D, Esemekogu sai tähiseks E. Soome-ugri rahvaste esemed B. Tähisele järgnes kaheosaline number, ning osadest koosnev museaal sai veel tähehelise lisatähise. Näiteks (ERM) B 10:8/a. *Kui 1959 aastal tuli kohustus võtta kasutusele muuseumi täheline lühend ja lisada museaali numbrile ning lisada numbrikombinatsiooni tulmenumber, siis Eesti Etnograafiamuuseum (praegu Eesti Rahva Muuseum) sai endale eriõiguse, säilitada oma endine numbrikombinatsioon. Muuseumil oli õigus mitte võtta kasutusele tulmenumbrit ja mitte lisada esemetele füüsiliselt tähelist lühendit. Põhjendusena toodi, et kuna varem ei ole seda tehtud ja see nõuaks kõigi kogutu füüsilist ümber nummerdamist, mida 1959. aastaks oli juba arvestav hulk. Küll aga eksisteerib täheline lühend muuseumide infosüsteemis.*

Näide 1962. aasta juhend museaalile numbri andmise kohta. (Tartu Linnamuuseumi arhiiv)

Pane tähele, et erilist tähelepanu on pööratud museaali erinevate osade märgistamisele ja selle visuaalsele väljatoomisele numbrikombinatsioonis. Eesmärk oli, hõlbustada objektide füüsilist haldamist ja aidata tagada kogude inventeerimisprotsessis kontrolli objektide üle. Nimelt kui hoidlas on museaal, millel on numbrikombinatsiooni sisaldab tähelist või numbrilist täiendust, siis oli teada, millised osad peavad selle museaaliga veel seotud olema.

J U H I S E D

ETNOGRAAFILISTE ESEMETE KATALOOGIMISEKS

Koostanud H. Sild 1962.a.

Peakataloogis saab iga esemete kogu pealkirja, mis koosneb järgmistest osadest:

1) kogu number (antakse peavarahoidja primaarsel arvelevõtul, 2) kogumiskoht (anda nii praegune kui ka endine administratiivne jaotus, 3) kogumise aeg (tuua kogumisaaja piirdedaatumid, 4) koguja nimi (märkida ka teenistuskohat ja kelle ülesandel kogus), 5) viide verifikaatidele (vastuvõtuakti, fondide päeviku ja korj. raamatu vastavad numbrid ja arvelevõtu kuupäev).

Pealkirjale järgnevale reale kirjutab kataloogija oma nime ja kataloogimisaja. Helnevast 3 rida allpool algab esemete kirjeldamine üksiknumbrite kaupa.

Kataloogimine toimub fooliolenel, mis on vasakult arvates 5 sm laiuselt lineeritud. Tähendatud ribale, lehe ülemisse serva, margitakse primaarsel arvelevõtul esemete kogule antud number, - nn. kogu number (A 426). Number, mille üksikese saab kogu ulatuses - nn. kogusisene number (1,2,3), kirjutatakse aga iga kirjelduse ette - joonest paremale. Mõlemad numbrid ühendatakse kooloni abil eseme numbriks (A 426:1).

Eseme number märgitakse järgmiselt:

- (1) Kui ühe numbril all kantakse kataloogi mitu ühesugust eset (nõõbid, helmed), tähendatakse eseme numbril kõrvale kaldjoone alla esemete arv (A 476:756/4)
- (2) On kataloogitav ese lagunenu, kirjutatakse eseme numbril kõrvale horisontaaljoonele osade arv (A 426:756_1-4)
- (3) Esemete puhul, mis koosnevad mitmest osast (veimevakk kaanega, vakk, kangaspuud), esemete puhul, mis moodustavad komplekti (rauts-rautsireha, nuga-kahvel, vaalikurikas-kaigas), märgitakse iga osa erilise tähega. Samuti märgitakse ka paarisesemed (sukad, kindad - A 426:756 ab).

Esemeile ja nende osadele kirjutatakse numbrid alljärgnevalt:

1. A 426:756/4. - A 426:756/1
2. A 426:756 1-4 - A 426:756:756 1
3. A 426:756 ab - A 426:756 a; A 426:756 b

Ajutisele etiketile märgitakse number punase tindiga, samuti ^k ja aktile ja korjamisraamatusse,

Esemed, mis teatud kogu hulgas moodustavad omaette komplekti (näit. ülikond, serviis), saavad kataloogimisel alapealkirja, kus on tähendatud ka numbrid, mille all komplekti kirjeldatakse (nr-d 7-10 mehe ülikond Jämaja kihelkonnast), kataloogi kandmine toimub aga üksikesemete kaupa harilikus korras.

Kirjeldamine toimub vabas vormis, ettenähtud järjekorra alusel: nimetus ühes lähema määratlusega, materjal, tehnika, võrvus, kuju, moodud, eseme otstarve, iseärasused (pealkirjad, dateeringud jms), säilivus, tegemiskoht ja aeg, tegija nimi, elukutse ja elukoht, saamiskoht, loovutaja, eseme hind ja verifikaadid.

Pane tähele, et lõik, Ajutisele etiketile.../ Numbrivärv näitas museaali dokumenteerimise astet, kui museaalil oli kasutusel ainult punane number, siis ei olnud seda veel kogusse liidetud. Reeglina seda numbrit museaalile ei kirjutatud. See figureeris eelkõige dokumentides.

Järgnevalt väljavõte 1981. aasta õppematerjalist ajalootudengitele.

Arved Luts, Museoloogia II, õppevahend ajalooüliõpilastele, 1981, Tartu, lk 21-22

IV. ESEMETE MÄRGISTAMINE

Märgistamine kuulub teadusliku inventeerimise juurde. Nagu nägime eespool, esmase numbriga saab ese kohe tulmeraamatusse sissekande tegemisel. Pärast inventeerimist saab see lõpliku šifri kõigi selle koostisosadega. Märgistamist alustatakse muuseumi signatuuriga, mis kujutab endast muuseumi nimetuse lühendit (näit. EM = Eesti NSV Riiklik Etnograafiamuseum; KM = Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum; TM = Tartu Linnamuuseum; TKM = Tartu Riiklik Kunstimuuseum; RKM = Eesti NSV Riiklik Kuns-

timuuseum; KlMM = TRÜ Klassikalise Muinasteaduse Muuseum jne.). Sellele järgnevad tulmeraamatust ja inventariraamatust saadud numbrid. Tulmeraamatu number märgitakse horisontaaljoone peale ja inventarinumber joone alla. Inventarinumbri ees seisab veel kogu tähis. Terve šiffer näeks välja järgmiselt:

$$\text{TM} \frac{428 : 25}{\text{Aj } 19 : 25}$$

Tegemist oleks siin Tartu Linnamuuseumile kuuluva esemega, mis tulmeraamatus seisab järjekorras 428-ndana registreeritud kollektsioonis 25-nda esemena, kuulub ajaloofondis 19-ndana inventeeritud kollektsiooni 25-nda esemena. Tihhti kantakse inventariraamatusse ühe numbriga alla mitu ühesugust eset (näit. nõõbid). Sel puhul märgitakse eseme numbriga kõrvale kaldjoone taha esemete arv: Aj. 19 : 25/4. Esemetele kirjutatakse numbrid sel juhul järgmiselt: Aj. 19 : 25/1, Aj. 19 : 25/2 jne. Kui ese on lagunenu, siis inventeeritakse kõik selle eseme fragmendid ühe numbriga all, kusjuures numbriga järele horisontaaljoonele kirjutatakse katkendite arv: Aj. 19 : 25¹⁻⁴. Fragmentidele märgitakse numbrid siis niiviisi: Aj. 19 : 25¹; Aj. 19 : 25² jne. Sageli on tegemist kokkukuuluvate paarisestemetega (kindad, sukad, vakk kaanega jne.), mis puhul needki inventeeritakse ühe numbriga all, märkides numbriga järel ab: Aj. 19 : 25^{ab} ja esemetele vastavalt - Aj. 19:25^a ja Aj. 19 : 25^b.

Kui vähegi võimalik, siis tuleb number kirjutada eseme peale. Võib kasutada ka spetsiaalset muuseumi templi signatuuriga, kuhu käsitsi lisatakse number. Muidugi ainult suurematele esemetele, mida tempel ei kahjusta. Selle kõrval kasutatakse mitmesuguseid etikette, mida õmmeldakse või riputatakse eseme külge. Number tuleb ühele esemeliigile kanda ühte kindlasse kohta, et seda oleks kerge leida. Koht peab olema niisugune, mis eseme eksponeerimisel silma ei paista. Näiteks seelikute ja pükste puhul võiks niisuguseks kohaks olla värvli sisekülg või alläär. Tekstiilidele õmmeldakse külge pesuriidest etiketid, millele kantakse number musta tušiga või pesutindiga (kui ese on pestav). Mingil juhul ei tohi etikette kinnitada nõõpnõõltega või muude metallvahenditega,

Kui võrrelda 1962. ja 1981. aasta juhendit, siis peab tõdema, et numbrisüsteem ei ole 20 aasta jooksul muutunud. Selline numbrikombinatsioon oli abiks museaalide haldamisel paberpõhisel dokumenteerimismeetodil. See õigustas ennast ja seda kasutati üle Eesti muuseumide ühtselt.

1996. aastast, kui tuli uus muuseumiseadus ja selle rakendusmäärused, mis ei andnud enam nii täpseid ettekirjutusi numbrikombinatsiooni loomiseks, siis nummerdas iga muuseum oma museaale enda parema äranägemise ja teadmiste järgi. Mille tulemusel

ei pruugi enam teiste muuseumide numbrikombinatsioonid olla igale Eesti muuseumitöötajale loetavad ehk üheselt mõistetavad. Näiteks, mitmest osast või detailist koosneb mingi objekt, ei pruugi enam museaali numbrilt üheselt arusaadav olla.

1997. aastal, kui tuli kasutusele Eesti muuseumide esimese infosüsteemi KVIS uuendatud versioon, jäi kasutusele paberpõhise dokumenteerimismeetodi numbrikombinatsioon.

Kõige selle tulemusena on hetkel (2024) Eestis kasutusel olevas Muuseumide tsentraalses Infosüsteemis (MuS) 9 andmeväljast koosnev numbrikombinatsioon. Millest iga muuseum kasutab neid andmevälju, mis talle olulised. Iga andmeväli on iseseisev ja oma kindla nimega, sest see annab võimaluse koostada erinevaid statistilisi ülevaateid (aruandeid) muuseumikogust. Vajadusel ka välja printida erinevaid aruandeid ehk *rakendusraamatuid*. Näiteks: ACR annab võimaluse tsentraalsest infosüsteemist välja võtta ühe muuseumi kõik museaalid; ACR+ TRS annab võimaluse välja printida ühe muuseumi tulmeraamat nii ühe aasta kui mis iganes perioodi vahemikust; ACR+ KT annab võimaluse välja printida ühe muuseumi ühe alakogu nimekiri ehk Kataloog. Jne.

ACR	TRT	TRS	TRJ	TRL	KT	KS	KJ	KL
-----	-----	-----	-----	-----	----	----	----	----

TM	_	590	51		Aj	27	51	
----	---	-----	----	--	----	----	----	--

- Acr – Muuseumi lühend
- Trt – Tulmeraamatu tähis
- Trs – Tulmenumbri seerianumber
- Trj – Tulmenumbri järjekorranumber.
- Trl – Tulmenumbri lisanumber
- Kt – Kogu tähis
- Ks – Kogu seerianumber
- Kj – Kogu järjekorranumber
- Kl – Kogu lisanumber

NÄIDE, kuidas lugeda numbrit: TM_590:51 Aj 27: 51
Tartu Linnamuuseumi (TM) ese, mis on 590. tulme 51. ese ja on Ajalookogu (Aj) 27. kirjeldatud tulme 51. ese

Seoses infosüsteemi kasutuselevõtuga on muuseumid asunud oma numbrikombinatsiooni viima vastavusse dokumenteerimis võimalustega

infosüsteemis, st et ära on jäetud osa numbrikombinatsioonist. Näiteks KS, KJ, KL ehk ühe alakogu sisene numbriosa, sest numbriunikaalsuse tagab TRS+TRJ. Juhul muidugi kui on see numbriosa üldse kasutusel. Lisaks, kuna digitaalne süsteem võimaldab siestatud andmetest koostada mistahes päringuid, siis on muutunud küsitavaks alakogude põhine kogu haldamine. Mida numbriväljad KT, KS, KJ, KL peaks tagama.